

Jemen: een 'vergeten oorlog'

Kees Homan

In Jemen woedt een bloedige burgeroorlog. Met het omver werpen van de regering door de Houthis-beweging beleeft het land zijn grootste crisis in decennia. Dit leidde vorig jaar tot een multinationalaal door Saoedi-Arabië geleid tegenoffensief. De publieke aandacht in het Westen gaat echter voornamelijk uit naar de conflicten in Irak, Syrië, Libië en de terroristische aanslagen in Europa.¹ Het conflict in Jemen wordt dan ook veelal een 'vergeten oorlog' genoemd.² Een belangrijke reden is dat het land zó gevaarlijk is, dat het voor journalisten, fotografen en cameramensen moeilijk is hun werk te doen. Zo zijn ontvoeringen aan de orde van de dag. Bovendien willen regeringsleiders Saoedi-Arabië veelal te vriend te houden, of Iran niet kwetsen. Ze geven daarom geen verontwaardigde reacties in de media. Deze bijdrage beoogt meer achtergrond en analyse te geven van een conflict dat meer aandacht verdient.³

Dit artikel belicht allereerst in het kort de geschiedenis van Jemen en zijn eenwording. Hierna wordt ingegaan op de gebeurtenissen in Jemen na de Arabische lente in 2011 en de burgeroorlog die vervolgens ontstond. Daarna komen enkele actoren aan de orde die bij het conflict in Jemen zijn betrokken en veelal uiteenlopende doelstellingen nastreven. Vervolgens wordt ingegaan op het recente vredesoverleg, en afgesloten met een voorzichtige inschatting van de toekomst van het land.

Eenwording

Jemen is strategisch gelegen aan de Rode Zee, de Golf van Aden en Bab al Mandeb. Het ongeveer 25 miljoen inwoners tellende Jemen kent een geschiedenis die rijk is aan variatie. Zo maakte het land in het verleden gedurende enige periodes deel uit van het Ottomaanse Rijk. De havenstad Aden stond gedurende enige tijd onder Brits bewind, waarbij de haven diende als belangrijk bunkerstation. Tot de eenwording in mei 1990 bestond Jemen uit twee landen, namelijk het door de Verenigde Staten en Saoedi-Arabië gesteunde Noord-Jemen (Jemenitische Arabische Republiek) en het door de toenmalige Sovjet-Unie gesteunde Zuid-Jemen (Volks Democratische Republiek van Jemen). Noord-Jemen werd in 1918 onafhankelijk en Zuid-Jemen in 1967. Na vele

gevechten tussen Noord- en Zuid-Jemen verenigden beide landen zich in mei 1990 in de nieuw gestichte Republiek van Jemen. De militaire officier, Ali Abdullah Saleh, die sinds 1978 president van Noord-Jemen was, werd de eerste president van de nieuwe republiek. Hij zou tot 2012 aan de macht blijven. Ondanks de eenwording van Jemen strekte het gezag van de regering zich nooit ver uit buiten de hoofdstad Sanaa. President Saleh oefende zijn macht voornamelijk uit door patronage en door facties tegen elkaar uit te spelen.

Niet onvermeld mag blijven dat Jemen als armste Arabische land ook nog met de nodige economische problemen kampt, zoals een onderontwikkelde landbouw, een slinkende olievoorraad, hoge werkloosheid en armoede. Daarnaast is de oorlog in Jemen inmiddels door de Verenigde Naties aangemerkt als een humanitaire catastrofe. Meer dan twee miljoen inwoners zijn ontheemd en een vierde van de bevolking verkeert op de rand van hongersnood.

Arabische Lente 2011

De Arabische Lente in 2011 ging ook aan Jemen niet voorbij. Groepen op het gebied van rechten beschuldigden president Saleh ervan een corrupt en autocratisch bewind

te voeren. De Houthi's, een opstandige beweging die de Jemenitische staat tussen 2004 en 2010 zes maal had bevochten, sloten zich snel aan bij de protesten van de Arabische Lente. Na maanden van demonstraties tegen de regering in 2011 raakte president Saleh door een raketaanval in juni 2011 gewond en ging naar Saoedi-Arabië. Hij keerde in september weer terug. Maar vanwege de maandenlang durende demonstraties ging president Saleh op 23 november 2011 uiteindelijk toch akkoord met het overdragen van zijn macht aan zijn plaatsvervanger, Abd Rabbuh Mansour Hadi. Dit geschiedde mede door internationale druk. De *National Dialogue Conference* (NDC) werd opgericht met als taken de grondwet te herschrijven, gesprekken tussen binnenlandse partijen te bevorderen en nieuwe parlementaire en presidentiële verkiezingen te organiseren. De NDC mislukte echter, omdat de 565 gedelegeerden het niet eens konden worden over de verdeling van de macht.

Het streven naar de 'eenheid' in Jemen ondervond dan ook vele uitdagingen. Een presidentieel panel keurde als deel van zijn politieke transitie een federatie van zes regio's voor Jemen goed. Vervolgens ging het medio 2014 echter mis. De Houthi's kwamen in opstand tegen de regering en breidden hun macht op het Jemenitisch grondgebied uit. De territo-

riale expansie van de Houthi's naar het zuiden leidde vanaf september 2014 tot een burgeroorlog in Jemen. Dezelfde maand namen de Houthi's reeds de controle over het grootste deel van de hoofdstad Sanaa over.

Onder druk van de Houthi-rebellen stapten de president, de premier en het gehele kabinet van Jemen op 22 januari 2015 op. De rebellen grepen de macht en ze stuurden begin februari 2015 het parlement van Jemen naar huis. Slechts een kwart van de bevolking steunde echter de Houthi's. Deze rebellen benoemden als vervanging van president Hadi een presidentiële raad in februari 2015. President Hadi vluchtte naar Aden. Hier verkondigde hij nog steeds rechtmatig president van Jemen te zijn. Het verdere offensief van de Houthi's ging richting de havenstad Aden, die tegen maart 2015 werd veroverd. De Houthi's richtten zich tot de bevolking met de boodschap dat de regering corrupt was en de mensen negeerde.

Burgeroorlog

De burgeroorlog die was ontstaan ging aanvankelijk aan de ene kant tussen sjiitische Houthi-rebellen en troepen van oud-president Saleh, en aan de andere kant de Jemenitische

Analyse

regering van president Hadi, lokale burgermilities en zuidelijke separatisten. Hoewel de Houthi's dus jarenlang tegen de autocratische leider Ali Abdullah Saleh hadden gevochten, werd deze oud-president in de burgeroorlog hun bondgenoot. Saleh speelt een schimmige rol. Hij wordt ervan verdacht de Houthi's te steunen om de centrale regering te delegitimeren en zo genoeg instabiliteit te creëren voor een staatsgreep.

Oud-president Saleh heeft veel gevechtservaring. Hij stond aan het hoofd van het Republikeinse leger van Jemen, dat 25 jaar oorlogen had gevoerd, waaronder tegen de Houthi's. Bij elkaar beschikken beide partijen (Houthi's en Saleh) over een arsenaal aan tanks, ballistische raketten, en andere wapens. Houthi-strijders beloven onder meer aan inwoners zogenoemde 'visa voor het paradijs'. Hun predikers roepen op de satelliettelevisie op het Zaydi gezag over de grens in Saoedi-Arabië te herstellen. Dit niet alleen over de drie grens provincies die de Saoedi's in 1934 innamen, maar zelfs over Mekka verder noordwaarts. De Houthi's zijn georganiseerd op basis van het model van Hezbollah.

Houthi's

Wat is eigenlijk de achtergrond van de Houthi's? Deze Ansar Allah ('helpers van God') zijn van sjiiitische (zayditische) origine in Jemen. De naam Houthi's is afkomstig van een machtige lokale clan, waarvan leden prominente posities in de beweging innemen. De groepering is sinds 1992 actief en beheerst een deel van het noorden van Jemen en de provincie Sa'da. Ze willen meer autonomie in het noorden, het gebied dat ze eeuwenlang hebben geregeerd. Concrete eisen die ze stellen zijn toegang tot de Rode Zee en oliepijpleidingen, meer mogelijkheden om te exporteren en behoud van hun eigen militie. Ook willen ze hun tradities en culturele gebruiken verdedigen.

Tussen 2004 en 2010 vochten de Houthi's oorlogen uit met de centrale regering van Jemen. Daarbij werden een kwart miljoen Jemenieten uit hun woongebieden verdreven. Ook buurland Saoedi-Arabië mengde zich in die strijd, waarin meer dan 130 Saoedische militairen sneuvelden. De Houthi-beweging wordt naar verluid ondersteund door (het eveneens sjiiitische) Iran.

Saoedi-Arabische coalitie

Nadat Houthi's in februari 2015 president Hadi hadden verdreven, besloot Saoedi-Arabië in te grijpen. Dit land ging daarmee een hoofdrol spelen in het conflict. Als leider van een coalitie met andere Arabische landen bombardeert

Saoedi-Arabië sinds 25 maart 2015 gebieden die in handen zijn van de Houthi's. Deze coalitie bestaat uit door soennieten geregeerde Arabische staten: Bahrein, Egypte, Jordanië, Koeweit, Marokko, Qatar, Soedan, en de Verenigde Arabische Emiraten, bijeen weten te brengen. Daarmee omvat de coalitie dus alle Gulf Cooperation Council staten, behalve Oman.

Saoedi-Arabië leidt de militaire operatie met als doel de Houthi's terug te drijven en de regering van Hadi weer aan de macht te helpen. Saoedi-Arabië ziet de Houthi's vooral als onderdeel van de expanderende Iraanse dreiging in de regio. Het vindt dat Jemen zwak gehouden moet worden en daarom ondergeschikt behoort te zijn aan de hoofdstad van Saoedi-Arabië, Riad. Maar het moet weer niet zo zwak zijn, dat de staat Jemen ineens stort en een bedreiging zou gaan vormen met een instroom van migranten in Saoedi-Arabië. Het conflict is de eerst belangrijke zaak die is aangepakt door de nieuwe koning van Saoedi-Arabië, Salman. Het is vooral een test voor diens zoon, minister van Defensie

Mohammad bin Salman, die een avontuurlijker buitenlandbeleid voert dan zijn voorgangers.⁴

De militaire operatie (met de naam 'Decisive Storm') lijkt ook het Saoedi-Arabisch leiderschap over het Arabische

blok te verstevigen. Naast Arabische landen nemen Senegal en Eritrea deel aan militaire acties tegen Houthi-rebellen. Maar in de praktijk spelen alleen de Verenigde Arabische Emiraten een belangrijke militaire rol.

De Arabische landen van de coalitie, waarvan de meningen weliswaar soms verdeeld zijn over regionale onderwerpen, zijn alle tegen het verlenen van meer invloed van Iran in Jemen. Daarnaast zijn over de interventie nog andere verklaringen in omloop. Zo zou de interventie voortkomen uit de frustratie van Riad over wat beschouwd wordt als de Amerikaanse terugtrekking uit het Midden-Oosten. Het voelde zich ook in de steek gelaten door de zaken die zijn Amerikaanse bondgenoot had gedaan met Iran. Maar ook zou het een gevolg zijn van een nieuwe generatie van prinses die het op het op het Saoedi-Arabië gebaseerde soennitische nationalisme koesteren. Het beleid van Saoedi-Arabië is er tevens op gericht rust te bewaren in zijn achtertuin, Jemen. Het wil er voor zorgen dat de oorlog niet

*Extremistische
organisaties kunnen
vrij ongestraft
opereren*

de grens over trekt. Saoedi-Arabië doneert ook geld aan de Jemenitische regering om te voorkomen dat grote stromen economische vluchtelingen de grens over steken. Kortom, de coalitie moet ervoor zorgen dat de rebellen, die volgens de Saoedi's worden gesteund door Iran, de macht overnemen.

De door Saoedi-Arabië geleide coalitie voert luchtaanvallen uit tegen Houthi-doelen en heeft een zeeblokkade ingesteld. Op 21 april 2015 kondigde Saoedi-Arabië aan dat het offensief met succes was afgerond: de Houthi's zouden geen bedreiging meer vormen voor Saoedi-Arabië en de buurlanden. Dit was grotendeels propaganda. De luchtaanvallen van de coalitie werden dan ook kort daarna voortgezet onder de naam operatie Restoring Hope. De luchtcampagne in Jemen komt de reputatie van Saoedi-Arabië niet ten goede. Dit vooral vanwege de talloze burgers en militairen die door de luchtaanvallen het leven laten. Ook gebruikt Saoedi-Arabië omstreden clustermunitie.

De internationaal erkende president Hadi keerde in september 2015 terug naar Aden. Dit nadat de door Saoedi's gesteunde strijdkrachten van de regering de havenstad op de Houthi-strijdkrachten hadden heroverd. De aanwezigheid van Hadi beperkt zich momenteel tot het presidentiële paleis in Sanaa. Het is onduidelijk of Hadi hier buiten nog veel gezag heeft.

De Verenigde Staten

Hoewel terughoudend, steunen de Verenigde Staten de Saoedi-coalitie. Vooral door de aanwezigheid van de terroristische 'Al-Qaeda in the Arabian Peninsula' (AQAP) in Jemen hebben de Verenigde Staten reden zich met het conflict te bemoeien. Een belangrijke beperking voor de Amerikanen is

dat hun steun alleen ingezet mag worden tegen de AQAP en niet tegen de Houthi's.

AQAP is ontstaan door het samengaan van Al-Qaida uit Jemen en Saoedi-Arabië. De Verenigde Staten beschouwen AQAP als het gevaarlijkste lid van Al-Qaida. Washington verleende dan ook vanaf begin 2000 steun aan president Saleh, toen contra-terrorismeoperaties een dominerende regionale zorg voor Washington waren geworden. Nadat het Amerikaanse marineschip *USS Cole* in oktober 2000 in de haven van Aden door een terroristische aanval was getroffen gaven de VS tussen 2000 en 2011 1,2 miljard dollar in militaire en politiehulp aan de Jemenitische regering. In oktober 2002 werd nog de oliesupertanker *MV Limburg* ernstig beschadigd bij een Al-Qaida-aanval in de Golf van Aden.

De laatste jaren voeren de Amerikanen regelmatig met drones luchtaanvallen uit tegen de terroristen. Daarnaast leveren ze wapens aan de Saoedi-coalitie.⁵ Ook zijn kleine Amerikaanse speciale eenheden actief. Amerikaanse belangen omvatten stabiliteit in Jemen en handhaving van de veiligheid van de Saoedische grenzen. Bovendien is een Amerikaans belang de vrije doorvaart door de Bab al-Mandeb, het *chokepoint* tussen de Arabische en Rode Zee, waar 4,7 miljoen vaten olie per dag doorheen gaan. Tot slot ziet de VS graag een erkende regering in Sanaa die wil samenwerken met de Amerikaanse terrorismebestrijding. Naast de VS verlenen het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk steun aan Jemen, die voornamelijk bestaat uit het verstrekken van wapens, inlichtingen en logistieke steun.

AQAP

Sinds de Houthi's en Saleh enerzijds en de Saoedi-geleide coalitie anderzijds elkaar druk bevechten kunnen extremistische organisaties vrij ongestraft opereren.

AQAP heeft als doel een islamitisch kalifaat te stichten. Aangezien de Jemenitische regering zich hoofdzakelijk richtte op de revolutie in de hoofdstad Sanaa kon AQAP in het zuiden gemakkelijk mensen werven. De ontevredenheid is in dit gebied groot, mede vanwege het gebrek aan investeringen door de destijds noordelijk georiënteerde president Saleh. AQAP vormt inmiddels in het zuiden de belangrijkste tegenstander van de Houthi's.

De beweging vormt ook een bedreiging voor Saoedi-Arabië. Door de Saoedische strijd in eigen land trokken veel Al-Qaidaleden naar Jemen, waar de basis van AQAP werd opgebouwd. Daarnaast traint AQAP ook strijders om aanslagen in het Westen te plegen. Een voorbeeld hiervan zijn de

Analyse

broers Chèrif en Saïd Kouachi, die de aanslag pleegden op de redactie van Charlie Hebdo in Parijs op 7 januari 2015.

AQAP heeft veel voordeel van de oorlog, die haar groten-deel ongemoeid laat. De terroristische organisatie beheerst nu zo'n zeshonderd kilometer van de zuidelijke kustlijn van Jemen. Toen AQAP de stad Mukulla aan het begin van de oorlog veroverde plunderden de strijders 100 miljoen dollar van de banken. Zij verdienen nu ten minste twee, en misschien wel vijf miljoen per dag met het smokkelen van olie.

Islamitisch Kalifaat

Het Islamitisch Kalifaat heeft zijn activiteiten vanuit Irak en Syrië onder meer naar Jemen uitgebreid. Op het gebied van rekrutering van strijders is het een concurrent van AQAP. Het Islamitisch Kalifaat deed zijn intrede in Jemen in maart 2015, toen volgelingen ongeveer 140 mensen doodden met zelfmoordaanvallen op twee Zaydi-moskeeën in Sanaa. Zij beschouwen hun campagne in duidelijke sektarische termen en keuren de Houthi-campagne, onder verwijzing naar Iran, af als een Safawi-invasie. In tegenstelling tot AQAP heeft het Islamitisch Kalifaat weinig volgelingen in Jemen. AQAP is namelijk ingebed in Jemenitische tribale netwerken, terwijl het Islamitisch Kalifaat als buitenlands wordt gepercipieerd.

Zuidelijke separatisten

Een andere niet onbelangrijke groep is Al Hirak al-Jenoubi, een beweging die zich sinds 1994 inzet voor de onafhankelijkheid van het zuiden, voor welk doel ze van andere mogendheden weinig militaire en politieke steun ondervindt.⁶ Sinds het samengaan van Noord- en Zuid-Jemen in 1990 voelt de beweging zich achtergesteld ten opzichte van de noordelijke Jemenieten. Zo is veel handel vanuit Aden naar de hoofdstad Sanaa verplaatst. De zuidelijke separatisten in Aden proberen in toenemende mate een eigen staat op te richten.

Recent vredesoverleg

Momenteel domineert de Houthi-beweging voornamelijk in het noorden en de coalitie in het zuiden. Sinds de Houthi's vorig jaar oktober uit het zuiden zijn verdreven, tonen ze zich meer bereid de eisen van de andere zijde serieus te nemen. De Saoedi's staan inmiddels ook van vele kanten onder druk om een eind te maken aan de oorlog, door de verontrustende vernietigingen die ze aanrichten en de grote humanitaire crisis. Bovendien kampen de Saoedi's met toenemende gevechten dicht bij hun eigen grens.⁷

Op 21 april dit jaar begon in Koeweit een vredesoverleg. Eerder was op 11 april een wapenstilstand gesloten om dit vredesoverleg een kans te geven. Dit keer lijkt het bestand iets meer kans van slagen te hebben, want Saoedi-Arabië probeert voorzichtig een uitweg te zoeken uit het conflict. Maar de verschillen tussen beide partijen blijven groot. De Jemenitische regering van president Hadi wil dat de Houthi's en de troepen van oud-president Saleh de wapens inleveren en zich terugtrekken uit de vorig jaar veroverde steden.

Ondanks het gebrek aan vooruitgang is het verheugend dat de gesprekken buiten Riaad plaatsvinden. Dit is een belangrijke concessie van de Saoedi's. Het naleven van een wapenstilstand is een kritisch deel van het vredesproces, maar is moeilijk uit te voeren. Geen enkele zijde in Jemen heeft alle strijders onder controle en er zijn *spoilers* aan beide kanten. Zo neemt oud-president Saleh niet deel aan de gesprekken over de huidige wapenstilstand. Zolang hij buitengesloten is lijkt hij een onvoorspelbare actor te zijn.

De onderhandelingen om een eind te maken aan het conflict werden na een pauze op 16 juli hervat. Koeweit dreigde de delegaties het land uit te zetten wanneer niet binnen twee weken een overeenkomst was bereikt. Niettemin verliet de

regeringsdelegatie van Jemen op 1 augustus de vredesbesprekingen. Dit gebeurde een dag nadat Jemen een voorstel van de Verenigde Naties had getekend om een einde te maken aan de burgeroorlog in het land. De Jemenitische minister van Buitenlandse

*Geen enkele zijde
in Jemen heeft
alle strijders onder
controle*

Zaken verklaarde pas weer deel te nemen aan de vredesbesprekingen als ook de andere kant tekent.⁸ Voor die andere kant, de Houthi's, was het echter onaanvaardbaar dat ze de drie belangrijke Jemenitische steden die ze in bezit hebben moesten verlaten, zoals voorgesteld in het VN-plan. Ze zeiden wel dat ze in Koeweit zouden blijven voor de besprekingen. Inmiddels hebben de Saoedi's hun luchtaanvallen weer opgevoerd.⁹

Slotbespiegelingen

Wat zijn de perspectieven voor de toekomst van Jemen? De Houthi's realiseren zich dat ze niet het hele land kunnen

Analyse

bezetten. Zij beseffen namelijk dat zij als sjiieten niet lang de controle kunnen houden over het gehele grondgebied van een land waarvan de meerderheid soennitisch is. Een duurzame politieke regeling zal in ieder geval het delen van macht tussen de Houthi's en de door Saoedi-Arabië gesteunde Hadi-regering vereisen. Er zal ook een plek gevonden moeten worden voor voormalig president Ali Abdullah Saleh en zijn familie en achterban.¹⁰ Saleh geniet nog steeds enige populariteit. Tezamen met zijn zoon, Ahmed Abdullah Saleh, beschikt hij over de loyaliteit van belangrijke onderdelen van Jemens veiligheidstroepen, tribale netwerken en de politieke partij *General Peoples' Congress* (GPC).

Massale reconstructiewerkzaamheden zullen noodzakelijk zijn, die alleen door de Saoedi's en de Emiraten betaald kunnen worden. De vele bombardementen hebben de gevechtskracht van de strijdende partijen inmiddels aanzienlijk verminderd. De burgeroorlog verkeert nu in een patstelling die een duidelijke militaire overwinning door een van de partijen hoogst onwaarschijnlijk maakt. De toekomst van Jemen ziet er dan ook weinig rooskleurig uit. De benadering van de overgangperiode kenmerkt zich ook door de charme van de eenvoud.¹¹ Het conflict wordt namelijk te veel gezien als een dispuut tussen Houthi-aanhangers en zij die de regering ondersteunen, of beschouwd als een Saoedisch-Iraans of soennitisch- sjiitisch conflict.¹²

Maar deze simpele benaderingen houden geen rekening met de eisen van de meeste Jemenieten, die noch de president

noch de noordelijke rebellen steunen. Het is dan ook bijna onmogelijk een vredesovereenkomst in Jemen te realiseren zonder een innovatieve vorm van inclusieve lokale macht te delen. Deze macht dient rekening te houden met de zorgen van alle partijen. Bedacht moet immers worden dat het conflict een turbulente combinatie inhoudt van lokale, regionale en internationale actoren, die allen bewapend zijn en rivaliserende belangen hebben bij de toekomst van Jemen.

Het plan voor een federatie van zes regio's, gesteund door president Hadi, zou weer bekeken moeten worden als een effectieve 'power-sharing'-overeenkomst. Een van de problemen van federalisme is echter dat het de roep om afscheiding in de toekomst kan vergroten. Zo bestaat er onvoldoende aandacht voor de kleine oorlogen die dreigen wanneer de grote oorlog is opgelost. Anders gezegd: wanneer de vertegenwoordiging op regeringsniveau geen lokale belangen omvat, zal Jemen een stap dichterbij de status van 'chaos-staat' komen.

Kees Homan is verbonden aan het Instituut Clingendael.

Wilt u reageren?

Mail de redactie: redactie@atlcom.nl.

1. 'Waarom je niets hoort van oorlog in Jemen', *RTL Nieuws*, 28 september 2015.
2. Peter Salisbury, *In Volatile Middle East, West Must Not Forget Yemen*, Chatham House, 31 maart 2016.
3. Zachary Laub, 'Yemen in crisis', *CFR Backgrounders*, 19 April 2016.
4. 'Saudi Arabia's post-oil future', *The Economist*, 30 april 2016, pp. 33-34.
5. 'Key facts about the war in Yemen', *Al Jazeera*, 1 augustus 2016.
6. Nienke Vierhout, 'Heeft Jemen een toekomst?', *Internationale Spectator*, nummer 10, 2015, pag. 3.
7. Bruce Riedel, 'Saudi Arabia's moment of truth in Yemen', *Al-Monitor's Gulf Pulse*, 7 augustus 2016.
8. 'Regering Jemen verlaat vredesbesprekingen tot rebellen tekenen', *de Volkskrant*, 1 augustus 2016.
9. 'Houthi leader, 40 militias killed near Saudi border', *Al Arabiya*, 11 augustus 2016.
10. Bruce Riedel, 'Will there be peace in Yemen?', *Al-Monitor's Gulf Pulse*, 10 maart 2016.
11. Peter Salisbury, *Yemen: Stemming the Rise of a Chaos State*, Chatham House, 4 juni 2016.
12. Jan Kruidhof, 'Het gaat in Jemen niet simpelweg tussen sjiieten en soennieten', *Trouw*, 26 maart 2015.